

ARI MENNÄNDER
KAISA RAUTANEN

*Jukka
Kuoppamäki*

**ELÄMÄN
MITTAINEN
LAULU**

docendo

Copyright © Ari Mennander, Kaisa Rautanen ja Docendo 2022
Docendo on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

Tämän teoksen tekstin ja kuvien jäljentäminen ilman lupaa painamalla, monistamalla, skannaamalla tai muilla tavoin kielletään tekijänoikeuslain mukaisesti.

Kannen kuva: Hans Andersson

Kuvat © Jukka Kuoppamäen kotiarkisto, ellei toisin mainita
Graafinen suunnittelu: Jarkko Lemetyinen / Katse Design Oy

Kirjaa voi tilata kustantajalta:

Docendo

Piippukatu 7 A 7

40100 Jyväskylä

Puh. 044 7270 250

www.docendo.fi

info@docendo.fi

ISBN 978-952-382-359-4

Painettu EU:ssa 2022

ARI MENNANDER
KAISA RAUTANEN

*Jutka
Kuoppamäki*

**ELÄMÄN
MITTAINEN
LAULU**

DOCENDO

SISÄLTÖ

Alkusanat	8
-----------------	---

ENSIMMÄINEN LUKU

SININEN JA VALKOINEN	11
1972	12
"Laulu syntyi parissa tunnissa"	13
Vesa-Kanteleet	15
Rostockista taas voitto	17
Taistolaisten yllätys	19
Kuoppamäen hattutemppu	20
Suomalaisuuden tunnussävel	23
Sisäinen viesti	24

TOINEN LUKU

TOPELIAANINEN EMÄSALO	27
2021	28
Topelius-haara	29
Berndt Nybergistä Zacharias Sundströmiin	32
Juuret	34
Serkkuja ja pikkuserkkuja	36
Venäläisiä sotilaita ja virkamiehiä	38
Santeri ja Kerttu Nuorteva	41
Uddenin ihanneyhdyskunta	44
Aktivistit ja muut vieraat	48
Traaginen rakkaus	51
Sisällissota ja Maria Toppelius	55
Ainan menetykset	58
Kalevala, Maamme kirja ja Turun palo	61
Lauantaiseura	64
Kuoppamäki-haara	67
Eero Mäkisen Myllykylä	70
Lauri ja Anna	75
Haagan tapaus	79
Vaari, mummo, pappa, mumma, ugi ja mumi	83
Lahjakkuuden periytyminen	85

KOLMAS LUKU

LAPSUUS TÖÖLÖSSÄ	91
1942	92
Isän ja äidin perheet	93
Gramofonibuumi	96
Kuin Suomi-filmistä	98
Topeliuksenkatu 15	102
Vaari ja mummo	104
Töölön kansakouluun	106
Cafe Regatta	110
Töölön Siniset	113

Emäsalon kesät	117
Purjehdus.....	120
Mentor 1: Paul Schmidtmann 1904–1967	123
Neloset.....	127

NELJÄS LUKU

LAULUNTEKIJÄKSI	133
1960	134
Listaneloseksi ja Suomen ykköseksi!.....	136
Onni Gideon ja Kukonpojat	138
Sirpa Salonen	141
Raskaaksi ja naimisiin	144
Hautajaiset, ylioppilaskirjoitukset, esikoinen.....	148
Soololaulaja Jukka Kuoppamäki.....	151
Opettajaksi Oulunkylään.....	154
Markku "Mape" Veijalainen	158
Ensimmäinen oma albumi.....	161
Kohtalokas unohdus.....	164
Folkin hautajaiset.....	167
Liian hyvä?	170
Ruma ankanpoikanen	173
"Suomen ensimmäinen hippi"	175
Mentor 2: Ture Ara 1903–1979.....	177
Sisäinen tie.....	181
Sirpa Levyraatiin.....	183
Ensimmäinen Syksyn sävel.....	188
Läpimurto lauluntekijänä.....	191
Katri Helena: Ei kauniimpaa	195
"Uuden polven tekijänimi ja sanataiteilija"	198
Opinnot jäivät, katseet ulkomaille.....	202

VIIDES LUKU

KANSAINVÄLINEN LÄPIMURTO	207
1970.....	208
Vexi Salmen välitilin päätös	209
Unohdettu Tokion hopea	212
Warren Schatz.....	216
Euroviisukarsintojen kakkossija	218
Pieni mies ja Rostock.....	221
Haukilahden bilettäjä.....	226
Muotiguruja ja mediamoguleita	230
Valtatie ja kolmen päivän 30-vuotisjuhat	234

KUUKES LUKU

JARI JA LIISA	241
1972	242
Rudolf Steiner	243

Oma levy-yhtiö Satsanga Records.....	245
Kädestä suuhun.....	248
Sopotin laulufestivaalit	251
Moskovan määräys	255
Kultaa tai kunniaa ja hyppykeppimies.....	258
Syksyn sävel 1973 – ylivoimainen voitto ja uusi ääniennätys	260
Vieraskieliset levyt	266
Goljatin vastaisku.....	270
Kansanedustajaehdokkaaksi	275

SEITSEMÄS LUKU

KRISTIVHTEISÖN PAPIKSI	281
1975	282
Pyramidin pohja.....	283
Ratkaiseva siirto, shakki ja... ..	287
Mentor 3: Helmer Knutar 1926–1991	292
Antroposofia.....	295
Shakkimatti!.....	297
Rauno Harjun välitilinpäätös.....	299
Hymy-journalismin silkkihansikkaat	302
Pappisseminaariin Stuttgartiin	306
Perhe mukaan Länsi-Saksaan	310
Mentorit 4–6: Gisela Hellmers (1925–2009), Friedrich Benesch (1907–1991) ja Rudolf Steiner (1861–1925).....	315
Kaikki paitsi purjehdus on turhaa	318
Kaipuuta sinne missä keskiyön aurinko loistaa	321
Satsangan konkurssi	324
Syyt ja seuraukset	327

KAHDEKSAS LUKU

HILJAINEN 1980-LUKU	333
1979.....	334
Stuttgart (1977–87) – papiksi vihkiminen	335
Sirpa vielä kerran raskaaksi.....	337
Paluu keikkalavalle, Australia ja Tshernobyl	339
Tapaus Jussi Tuuri.....	343
Wuppertal (1987–92) – Helmer Knutarin ja Jukan haaveiden hautajaiset	347
Sielunkumppanuus säilyi	350
Anna ja Petri	352
Inka	357
Miika.....	360
Taika.....	363
Joono ja Aarni.....	365
Mentor 7: Fritz Jaeger (1907–2000).....	369
Kohti lamaa, tähtitaivasta ja satulinnaa	372

YHDEKSÄS LUKU

TOINEN LUOMISKAUSI	375
1991	376
Katri Helena: Anna mulle tähtitaivas.....	377
Kansallinen rukous.....	379
Ajatus omasta levystä	381
Danny: Tämä taivas, tämä maa.....	385
Jari Sillanpää: Satulinna.....	387
Dortmund (1992–2012) – Kuoppamäkiä joka lähtöön	391
Kolmas kultalevy	395
Kaksi jättimäistä comebackiä.....	398
Laulunäytelmä Sininen ja valkoinen	401
Laman jäljet.....	405
Maarit Niiniluodon välitilinpäätös	406

KYMMENES LUKU

INSPIRAATION TEMPELI	411
2022	412
Seuraa omaa tähteäsi.....	413
Henkinen maailma.....	415
Jälleensyntyminen	418
"Suomalainen seurakunta"	421
Erikois-Emma	425
Tammerkosken sillalla	427
Levytykset Saksassa.....	430
Unja Records.....	432
Köln (2012–) – paluu trubaduuriksi	434
Peijakas korona.....	438
Kuinka laulu syntyy?.....	442
Kuoppamäki-lokero.....	445
Yhteenveto	447
Nainen kaiken takana	452
Oodi Suomelle.....	457
Jälkisanat	460
Henkilötiedot ja sukutausta	461
Lähdeteokset	465
Muut lähteet.....	465
Diskografia – albumit.....	466
Diskografia – kokoelmat.....	469
Diskografia – singlet	472
Henkilöhakemisto	474

ALKUSANAT

On aivan oikein sanoa, että Jukka Kuoppamäestä, hänen perheestään ja elämästään, oli kirjoitettu jo kaikki ennen tätä teosta. Mutta aivan yhtä oikein on väittää, että kaikki tähänastinen, kaikki kirjat ja sadat lehti-, tv- ja radiojutut, tuhannet keikat, konsertit ja jumalanpalvelukset, ovat olleet tähän asti subjektiivista, hänen itsensä kertomaa tarinaa lauluntekijämestarin ja hengenmiehen elämästä. Jukan omat kertomukset ovat jättäneet ilmaan kysymyksiä. Hän ei myöskään ole oikea ihminen arvioimaan oman uransa merkitystä.

Jukka Kuoppamäki – Elämän mittainen laulu on ensimmäinen objektiivisuuteen pyrkivä teos Kuoppamäestä. Elämäkerta avaa ennennäkemättömällä tavalla Kuoppamäen värikkään sukutaustan Sakari Topeliuksen ajoista nykypäivään ja sen, kuinka Suomen lipun väreiksi sinistä ja valkoista ehdottaneen Topeliuksen ainoa nykypäivään johtava sukulinja polveutuu juuri *Sinisen ja valkoisen* säveltäjään ja sanoittajaan Jukka Kuoppamäkeen. Topeliuksessa ja Kuoppamäessä yhdistyvät ainutlaatuisella tavalla kansallisromantiikka, idealismi ja Suomi-kuvan rakentaminen. Jukka on jatkanut siitä, mihin hänen isoäitinsä isoisä Topelius jäi.

Teos on yhteenveto Jukan aikaisemmista kirjoista, hänen itse omasta elämästään ja omin käsin kirjoittamistaan satojen liuskojen käsikirjoituksista, kymmenistä kanssaeläjien ja asiantuntijoiden haastatteluista, mukaan lukien Jukan, hänen vaimonsa Sirpan ja heidän seitsemän lapsensa tuoreet haastattelut, sekä massiivisesta arkistosta, joka koostui Kuoppamäen perheen aarteista ja Kansalliskirjaston Jukka Kuoppamäki -kokoelmasta.

Kiitos Juha Rantala, joka toimitit Jukan kanssa hänen omaelämäkertansa *Sinne ja takaisin – matka Euroopan sydämeen* (Basam Books 2014). Kiitos Virpi Kari, joka teit saman kirjassa *Jukka Kuoppamäki – Elämän valtatie* (Warner 1998). Näihin kahteen teokseen Jukan itse käsin kirjoittamat käsikirjoitustekstit, teidän muokkaaminenne, ovat toimineet pohjana myös tämän kirjan teossa. Kiitos Jukka ja Jukan

perhe, ystävät, lähimmäiset ja kollegat – olitte kaikki hienolla tavalla hengessä mukana.

Onnittelemme myös itseämme, sillä löysimme mielestämme Jukan henkisen tien punaisen langan ja opimme, ettei Jukka papinurastaan huolimatta tullut uskoon vaan tietoon. Tämä vajaan vuoden seikkailu opetti meillekin elämää ja avasi täysin uudenlaisen näkymän henkiseen maailmaan. Lisäksi tulimme siihen johtopäätelmään, että Jukka Kuoppamäki sijoittuu suomalaisen musiikin historiassa täysin omaan Kuoppamäki-lokeroonsa. Termin lanseerasi meille Markku Veijalainen.

Jukalle Suomi on aina ollut rakas maa. Vaikka hän on asunut 45 vuotta eli yli puolet elämästään Saksassa, hänen juurensa ovat syvällä suomalaisessa peruskalliossa ja hänen sydämensä sykkii syvimmin Kuoppamäen perheen tukikohdassa, Porvoon ulkosaariston Emäsalon Meriniemessä.

Elämän mittainen laulu on myös kertomus suuresta rakkaustarinasta. Jukka ja Sirpa Kuoppamäki viettävät Jukan 80- sekä *Sinisen ja valkoisen* 50-vuotisjuhlavuonna 60-vuotishääpäiväänsä eli timanttihäitään. Siinä on juhlaa kerrakseen myös heidän seitsemälle lapselleen ja kymmenelle lapsenlapselleen.

Espoossa 21. heinäkuuta 2022

Ari Mennander ja Kaisa Rautanen

SININEN JA VALKOINEN

Maamme, Finlandia, Sininen ja valkoinen. Pacius, Sibelius, Kuoppamäki. Vain yksi kolmen mestarin sävelteoksesta on Suomen kansallislaulu. Kaikkia on sellaiseksi ehdotettu. Jokaisella on oma paikkansa suomalaisten sydämissä, mutta vain yhteen niistä myös sanat on tehnyt säveltäjä itse. Saksalaissyntyisen Fredrik Paciuksen vuoden 1847 *Maamme*-laulun on sanoittanut Johan Ludvig Runeberg ja Jean Sibeliuksen vuoden 1899 *Finlandia-hymnin* tunnetuimman version Veikko Antero Koskenniemi. Jukka Kuoppamäen vuoden 1972 *Sinisen ja valkoisen* myös sanoitti Jukka Kuoppamäki.

- ◀ Jukka Kuoppamäki kirjoitti *Sinisen ja valkoisen* Itä-Saksassa vuonna 1972 pidetyn Itämeren maiden iskelmäfestivaalin laulukilpailun edustuskappaleeksi puolustamaan *Pieni mies*-laululla saavutettua voittoaan edelliseltä vuodelta. Myös *Sininen ja valkoinen* nappasi kisassa ykkössijan. Kuvassa Jukka Rostockin esiintymislavalla.

1972

○ lisiko *Sininen ja valkoinen* voinut syntyä sopivammin kuin Suomen lipun päivänä? Juhannuksena 1972 Jukka Kuoppamäellä ei ollut keikkoja. Tähtiartistin ja lauluntekijän keskikesän juhla oli pyhitetty Sirpa-vaimolle ja ystäväperheelle, jonka Lohjan Nummi-Pusulän mökillä Vikarissa Kuoppamäet olivat vierailleet monta kertaa aiemminkin. Jukan ja Sirpan neljä lasta oli hoidossa isovanhempien luona, Jukan vanhempien mökillä Porvoon Emäsalossa.

– Meillä ei ollut Sirpan ja lasten kanssa vielä silloin omaa kesämökkiä. Vikari oli yksi lempipaikoistamme, jonne olimme aina tervetulleita, kuten kaikki ystäväpiirimme kaverit, tuolloin 29-vuotias Jukka muistelee.

Kuoppamäki oli voittanut edellisenä kesänä Rostockissa Itämeren maiden iskelmäfestivaalin laulukilpailun (*Internationales Schlagerfestival der Ostseeländer*) kappaleellaan *Pieni mies*. Kilpailun sääntöjen mukaan voittajan piti puolustaa voittoa seuraavana vuonna.

– Kisoihin oli aikaa kaksi ja puoli viikkoa eikä mulla ollut kilpailulaulua. Sen tekeminen ei ollut helppoa, sillä samaa fiilinkiä oli vaikea tavoittaa uudestaan, eikä vanhan toisto tee koskaan toivottua vaikutusta. Siinä on lämmittelyn tuntua – kylmää kahvia, niin kuin saksalainen sanoo.

Jukka tiesi, että asialle piti tehdä jotain, ja sai lopulta inspiraation.

– Laulun idea lähti siitä, että halusin kertoa itäsaksalaisille Suomesta. Olin matkustanut edellisenä kesänä junalautalla Ruotsin kautta Rostockiin, missä vastassani olivat piikkilangat, konepistoolein aseistetut rajamiehet ja susikoirat. Ajattelin, että eiväthän he varmasti tiedä kotimaastani mitään, kun ovat siellä rautaesiripun takana, Jukka kertoo.

Elettiin kylmän sodan vaihetta, jossa Itä-Saksa (silloinen Saksan demokraattinen tasavalta eli DDR) pyrki saamaan Itämeren alueen läntiset maat tunnustamaan sen diplomaattisesti, ja tässä lobbaustyössä vuodesta 1958 järjestetty Itämeri-viikko oli sekä poliittisesti että kulttuurisesti merkittävässä asemassa. Satamakaupunki Rostockin laulukilpailu oli osa Itämeri-viikon ohjelmaa, johon osallistuivat kaikki Itämeren maat, Itä- ja Länsi-Saksan lisäksi Neuvostoliitto, Puola, Norja, Tanska, Ruotsi ja Suomi.

Kuoppamäki oli tehnyt edellisenä kesänä historiaa voittamalla *Pienellä miehellään* kisan kaikki ensimmäiset palkinnot: yleisöpalkinnon, tuomaristopalkinnon ja parhaan esityksen palkinnon. Kysymyksessä oli lisäksi ensimmäinen suomalaisvoitto vuodesta 1962 alkaen järjestetyssä musiikkikilpailussa.

”LAULU SYNTYI PARISSA TUNNISSA”

Sateisen juhannusaaton ja yöttömän yön jälkeen juhannuspäivä oli mitä kaunein. Suomen lippu lepatti rennosti leppeässä kesätuulessa. Aurinko paistoi ja taivaalla oli poutapilviä. Mökin vieressä ollut järvi oli tyyni. Sirkat sirittivät, perhoset leijailivat kukasta kukkaan ja pääskysket kisailivat taivaan sinessä.

Muu Vikarin väki nukkui vielä sikeästi, kun säveltäjämestari ja sanoittajavirtuosi aloitteli luomistyötään mökin ulkoterasilla. Hän tapaili kitarallaan säveltä sanoille, jotka pulppusivat kuin itsestään siitä, mitä hän oli tuntenut, nähnyt ja kokenut.

– Ja niin aloin edelliskesän festivaalimatkaa muistellen kirjoittaa.

*”Kotimaa kun taakse jäi
Mietin hiljaa mielessäin
Mitä siitä kertoisin,
Kysyjille vastaisin.”*

– Alun kysymykset tulivat kuin itsestään. Muistin kuinka olin nähnyt junan ikkunasta Rovaniemen ja Oulun välillä radan vieressä hyljätyn kotitalon, jonka ovet ja ikkunat oli naulattu laudoilla kiinni. Suomessa elettiin rakennemuutoksen aikaa, töitä ei riittänyt kaikille, ja monet lähtivät paremman elämän toivossa Ruotsiin.

– Agraarinen Suomi hengitti viimeisiä vetojaan. Suomi muuttui kovaa vauhtia maatalous- ja metsätalousmaasta teollisuusyhteiskunnaksi. Helsingin ja muiden isojen kaupunkien lähiöt syntyivät silloin, kun maalaiset muuttivat etelään. Muutos vaikutti monen suomalaisen elämään.

*”Kertoisinko köyhyyden?
Laudat eessä ovien?”*

– Se olisi ollut juuri se toinen vaihtoehto, tehdä kappale niin kuin sen ajan suosituimmat lauluntekijät Vexi Salmi ja Irwin Goodman todennäköisesti olisivat tehneet, kertoa enemmän tästä kurjuudesta. Se ei ollut kuitenkaan se kuva, joka mulla oli kotimaastani.

”Tai sen kaiken rikkauden?”

– Helsingin Töölössä syntyneenä, pitkät kesät mökkisaaremme Emäsalon rantoja soudelleena, tähtikirkkaina talviöinä partiolaisten rakovalkealla valvoneena, kaikki kotimaan kolkat laulajana kiertäneenä tunsin tämän maan. Halusin kertoa sen, mikä on meille suomalaisille arvokasta.

”Kunnes tiesin vastauksen:

***Sininen on taivas,
Siniset on silmänsä sen.
Siniset on järvet,
Sinisyyttä heijastaen.
Valkoinen on hanki,
Valkoiset on yöt kesien,
Valkoiset on pilvet,
Lampaat nuo taivaan sinisen.”***

– Tähän mulla ei olisi tänäänkään mitään lisättävää, ellei haluaisi lisätä värejä. Silloin lisäisin metsän vihreän, viljapellon keltaisen, horsman punaisen ja nuo taivaan herkäät vaaleansiniset ja -punaiset värit, joita en ole missään muualla nähnyt. Ymmärtääkseen Suomen karun kauneuden on matkustettava paljon ja nähtävä komeita ja rikkaita maita, muita kulttuureja ja kansoja. Silloin vasta ymmärtää, mikä tenho ja kaihomielisyys sisältyy tuon kaukaisen maan luontoon ja kansaan, joka vaieten syö niukkaa leipäänsä ja kiittää siitäkin vähästä eikä valita.

– En olisi laulua tehdessäni osannut eritellä tuntojani näin, sillä asuinhan vielä Suomessa, eikä lähtemisestä ollut tietoaakaan. Ihminen luo intuitiivisesti ja kykenee ehkä vasta aikaperspektiivin takaa arvioimaan merkityksiä.

*”Juuret kasvoi maahan sen,
Kylmän sekä routaisen.
Lämmön tunsin kuitenkin,
Lujuudessa graniitin.
Hiljaa kuusten kuiske soi,
Terveisensä tuuli toi.
Sininen ja valkoinen
Värit ovat vapauden!”*

– Ajattelin, että juureni ovat syvällä kotimaan graniittikalliossa ja kuulin mielessäni kuusten huminaa.

– Laulu syntyi parissa tunnissa, ja sen sanat kumpusivat sisältäni ja suoraan siitä, mitä näin ja koin silmiäni edessä sitä kirjoittaessani. Lopulta siitä tuli rakkaudenosoitukseni Suomelle, Jukka muistelee.

VESA-KANTELEET

Sinisen ja valkoisen syntymäpaikka on juuri sellainen miljöö, jossa Kuoppamäen tunnetuimman laulun voisi kuvitellakin syntyneen: hurmaava 1930-luvulla rakennettu keltainen maa-laistalo, jonka Sirpan sydänystävä Sirkka Vesa-Kantele oli ostanut aviomiehensä Sakari Kanteleen kanssa 1960-luvun puolivälissä. Talo sijaitsee korkealla kukkulalla, jonka toisella puolella on järvi ja toiselta puolelta avautuu avara peltomaisema. Pihatie isommalta tieltä nousee poppelikujaa pitkin talon ulkoterassin eteen, missä kasvaa omenapuita.

– Suomen lippu ei voisi juuri kauniimmassa ja isänmaallisemmassa maisemassa liehua, Jukka kuvailee.

Kuoppamäet olivat tutustuneet Vesa-Kanteleen perheeseen, johon kuului myös tytär Satu Kantele (nykyään Wrede), muutettuaan rivitaloasuntoon Espoon Haukilahden Mellsteninrantaan vuonna 1968. Sirpaa, Jukkaa ja Sirkkaa yhdistivät Haukilahden ystäväporukan lisäksi henkimaailman asiat. He lukivat samoja kirjoja ja etsivät syvällisissä keskusteluissaan vastauksia elämän suuriin kysymyksiin. Sirpa ja Sirkka olivat myös kollegoita, sillä molemmat työskentelivät päätoimittajana Yhtyneissä Kuvalehdissä, Sirpa yleisnuorisolehdissä *Novelli* ja *Me Kaksi* sekä Sirkka *Muoti* + *Kauneus* -lehdessä ja sen edeltäjissä.

Sirkka ja Sakari ovat jo edesmenneitä, mutta Satu muistaa *Sinisen ja valkoisen* syntymäpäivän kuin eilisen.

– Kaikki tapahtui puolenpäivän jälkeen erittäin kauniina juhannuspäivänä. Olimme heräilemässä ja kokoontuneet ulkoterassille. Kukaan ei ollut enää juhlatamineissa vaan kaikilla oli rennot kesäasut päällä. Jukka tuli rannasta luoksemme kitara kainalossa, istui siihen keskelle ja sanoi, että mulla olis yksi biisi, miltä se teistä kuulostaa.

Historiallista hetkeä olivat todistamassa Jukan ja Sirpan lisäksi neljä henkilöä: Vikarin mökin isäntäpari Sirkka ja Sakari sekä 18-vuotias Satu poikaystävänsä Mikael Wreden kanssa.

– Villiviini laskeutui Jukan takana, kun hän lauloi ja soitti meille *Sinistä ja valkoista*. Ajattelin, että ai miten ihanaa, että joku osaa... Että joku saa tehtyä tommosta. Meillä oli hirveän hyvä filis.

Jukka muistaa samoin kuin Satu, että Sirkka oli eniten innoissaan laulusta.

– Sirkka sanoi, että kyllä tässä jotain on, jotain erityistä tässä kyllä on.

Sirpalle hetki ei ole jäänyt niin hyvin mieleen, ja syykin on selvä.

– Ainahan Jukka kirjoitti lauluja ja soitti niitä, ihan koko ajan. Näin joka tapauksessa kaiken, mitä hän teki, fantastisena. En tiedä, voiko sitä erottaa toista fantastista toisesta.

Juhannuspäivää seuranneet kaksi ja puoli viikkoa olivat hektisiä. Jukalle ja Sirpalle oli buukattu lento Berliiniin ja sieltä autokyyti Rostockiin tiistaiksi 10. heinäkuuta, samaksi päiväksi, jolloin hänen yhtyeensä Castanjan keikkabussi, vanha linja-auto ”Finski Traktori”, aloittaisi Naantalista pitkän laiva- ja ajomatkinsa kohti Itä-Saksaa. Kilpailupäivät olivat torstai ja perjantai 13.–14. heinäkuuta. Iskelmäfestivaalin tapahtumapaikka Marienehen halli oli myyty loppuun jo keväällä.

Lähtöä ennen kilpailulaulu oli kuitenkin saatava valmiiksi ja sovitut kotimaan keikat hoidetuksi.

– Kun pääsin juhannuksenvietosta kotiin, lähetin nuotin bändini kitaristille Kari Hillolle, joka mietti lauluun intron ja laulustemat sekä teki siihen hienon arrin (musiikkikielessä arr=sov eli sovitus). Kappaleen tunnetuksi muodostunut sovitus syntyi kotkalaisen Castanja-yhtyeeni kanssa paria tuntia ennen Kymenlaakson Karhulassa, lähellä Kotkaa sijaitsevalla Tampsan lavalla ollutta keikkaamme. *Sinisen ja valkoisen* ensimmäinen julkinen esitys oli sitten kyseisellä keikalla.

– Vaikka olimme rock- tai ainakin popbändi, kohtasimme vielä tuolloinkin suomalaisen tanssikulttuurin arjen, jossa keikan eka tunti täytyi aina soittaa tangoa, humppaa, jenkkää tai valssia ja toinenkin vielä vanhoja tuttuja iskelmiä. Jos näin ei tehnyt, yleisö buuasi sut ulos. Vasta loppuvaiheessa pääsi soittamaan jotain rokahtavaa, sitä meidän omaa musiikkiamme. *Sinisen ja valkoisen* arrissa on pehmeästi vähän kaikkea edellä mainittua, ja yleisö selvästi tykkäsi siitä jo silloin, Jukka muistelee.

ROSTOCKISTA TAAS VOITTO

T imantit hioutuvat kovassa paineessa. Näin kävi myös Kuoppamäen tuoreimmalle luomukselle. Sen valmiiksi saattamiseen käytettiin kaikki mahdolliset tunnit. Viimeisimpänä valmistuivat Raimo Henrikssonin jousi- ja puhallinsovitus.

– Lopullinen festivaalisovitus syntyi lähtöäni edeltävänä yönä, kun Raimo viimeisteli teosta haitari sylissä rivitaloasuntonsa saunassa, ettei herättäisi perhettään, Jukka kertoo.

Henriksson toimi tuolloin EMI-yhtiön levytyspäällikkönä. EMI:n muita tähtiartisteja olivat Kuoppamäen lisäksi muun muassa Viktor Klimenko, Marion Rung ja Ritva Oksanen. Henriksson kiersi kapellimestarina artistiensa mukana ulkomaisissa laulukilpailuissa ja oli monessa liemessä keitetty raudanluja musiikkialan ammattilainen.

– Tämäkin laulu syntyi niin monen hyvän muusikon yhteistyöllä, ja kun sitä ajattelen, mulle tulee nytkin kylmät väreet, Jukka muistelee kiitollisena.

Rostockin iskelmälaulukilpailussa Jukka Kuoppamäki ja Castanja esittivät laulun big bandin keskellä, mikä oli jo sellaisenaan sykähdyttävä näky.

– Tilanne oli täysin erilainen kuin vuotta aikaisemmin *Pienen miehen* kanssa, koska mulla oli nyt oma bändi mukana – kitara, basso, urut ja rummut – ja pojat lauloivat mukana kaikki taustaosuudet. Isolla big bandillä oli jouset ja puhaltimet. Tarkoituksemme oli kokeilla, miten suuri festivaaliorkesteri ja rockyhtye soveltuvat soittamaan yhteen, ja kaikki onnistui erinomaisesti.

– Kun näin vuosia myöhemmin tv-taltioinnin kisasta, huomasin, kuinka suuri ero meissä oli vähän jäykkiin itäblokin solisteihin, joilla

oli valkoiset paidat, kravattit kaulassa ja tummat puvut päällään. Heidät oli varmaan kasvatettu jossain taidekouluissa, Jukka arvioi.

Kontrasti todella oli suuri, sillä pitkätukkainen Jukka esiintyi Tarja Niskasen hänelle tapahtumaa varten tekemässä mustavalkoisessa apinaturkissa, valkoisissa farkuissa ja helmet kaulassa.

– Kun Jukka levitti kätensä, ne olivat kuin siivet. Se oli upea näky, paikalla ollut ja itäsaksalaisilta järjestäjiltä koko kisaviikon ajan ”valtionpäämiehen rouvan kohtelua” saanut Sirpa kertoo.

– Meitä kuljetettiin juhlapaikasta toiseen, ja syötävää ja juotavaa oli tarjolla yllin kyllin. Kun taas kävelimme kaupungilla, oli tosi traagista todeta, että kauppojen hyllyt olivat aivan tyhjiä. Se oli sitä aikaa, Sirpa jatkaa.

Kilpailuun osallistui kaksi laulajaa, nainen ja mies, jokaisesta Itämeren maasta eli kaikkiaan 16 artistia. Tuomareina, joiden äänillä kisan voitto ratkaistiin, toimivat samojen maiden järjestelytoimikuntien edustajat, jotka eivät saaneet äänestää oman maansa edustajaa. Suomen naisedustaja oli ollut edellisenä vuonna yksi Suomen 1960-luvun suosituimmista naislaulajista, Laila Kinnunen, ja tällä kertaa Castanjan keikkabussin matkassa paikalle oli saapunut *Kun aika on*-hitistään tunnettu Seija Simola.

Sininen ja valkoinen lumosi sekä yleisön että tuomariston. Jukka voitti kilpailun toisen kerran peräkkäin ja sijoittui yleisöäänestyksessä tällä kertaa toiseksi.

– Kuten edellisenäkin vuonna, kansa alkoi lyödä tahtia laulun mukana. Jo se tuntui mahtavalta, mutta vielä upeampi elämys oli esiintyä samana viikonloppuna kahdessa suuressa ulkoilmakonsertissa, joissa tunnelma oli sanoin kuvaamattoman hyvä, Jukka muistelee.

Jukka Kuoppamäki ja Castanja soittivat itäsaksalaisyleisölle *Sinisen ja valkoisen* lisäksi muiden muassa kappaleet *Pieni tyttöni mun*, *Huoleton laulu* ja *Uinu poikani vain*. Seuraavalla viikolla Rostockin kaksinkertainen voittaja oli pääosassa suuressa tv-show’ssa, kunnes voittajat palasivat koti-Suomeen keikkailemaan. Rostockin menestys poiki Jukalle ja bändille kiertueen Itämeren rantakaupungeissa.

TAISTOLAISTEN YLLÄTYS

S*ininen ja valkoinen* levytettiin Castanja-yhtyeen säestyksellä sekä Kari Hillon ja Raimo Henrikssonin sovituksella pian Rostockin-kilpailun jälkeen. Kun nauhalle lisättiin vielä jouset ja puhaltimet, levytys sai lopullisen muotonsa. Kappale julkaistiin Jukan levy-yhtiön EMI:n levymerkin Parlophonen singlenä eli ”sinkkuna”, jonka kääntöpuolella oli laulu *Rakkautta vain*. Tuolloin, vinyylilevyn aikaan, single tarkoitti levysoittimella toistettavaa käännettävää ja kaksipuolista äänilevyä, jossa oli yksi menestykseen tähtäävä nimikkokappale ja toisella puolella yleensä vähemmälle huomiolle jäänyt laulu. Single oli huomattavasti 12 tuuman LP-vinyylilevyä pienempi kiekko.

Voitonhuuma laantui hieman, kun *Sininen ja valkoinen* ei saavuttanut kotimaassaan kovin suurta suosiota, mutta sitäkin yllättävämältä näin jälkikäteenkin ajatellen tuntuu laulun saama vastaanotto ”tietyissä” piireissä. Kuoppamäen isänmaallista iskelmää väitettiin poliittiseksi kannanotoksi.

– Taistolaiset pitivät laulua liian oikeistolaisena ja jopa vaarallisena. Jotkut tahot yrittivät estää sen soittamista radiossa. Totta kai kappaleessa puhutaan vertauskuvin Suomen lipusta, mutta tein sen täysin vilpittömästi kotiseurakkaudesta, eikä siinä ollut promilleakaan politiikkaa, Jukka sanoo.

Taistolaisuudella viitataan SKDL:n kansanedustajan Taisto Sinisalon mukaan nimen saaneeseen Suomen Kommunistisen Puolueen sisäiseen oppositioon, jonka johtohahmo Sinisalo oli, ja sen ympärillä 1970- ja 1980-luvuilla toimineeseen liikkeeseen. Sen tehtävänä oli muun muassa Neuvostoliiton ja sen kommunistisen puolueen puolustaminen. Näkyvimpiä taistolaisia olivat opiskelija-, teatteri- ja musiikkiradikaalit, ja juuri heidän, Kuoppamäen kaltaisten tunnettujen kulttuurivaikuttajien, kritiikki loukkasi Jukkaa eniten.

– Ei sitä sovi kieltää, että se tuntui silloin todella epäoikeudenmukaiselta ja pahalta. En unohda ikinä, kuinka eräs vasemmistolainen lastenkirjailija ilmoitti televisiossa vihaavansa kappaletta enemmän kuin mitään muuta. Ja kuitenkin laulussa puhutaan juuri pienen ihmisen hädästä, kun hän joutuu naulaamaan kotinsa oven kiinni ja lähtemään muualle työnhakuun. Siinä puhutaan vapaudesta, joka on kaikkien vapautta, ei vain tietyn pienen ryhmän. Onneksi sellainen mielipideterrori on mennyttä aikaa, Jukka jatkaa.

Jukka Kuoppamäki (s. 1942) tunnetaan lukuisista menestyshiteistään, kuten *Sininen ja valkoinen*, *Pieni mies*, *R-a-k-a-s*, *Anna mulle tähtitaivas* ja *Satulinna*. Hänet muistetaan yhtenä 1970-luvun suosituimpina laulajana *Syksyn sävel* -voittoineen. Kuoppamäki on ennen kaikkea lauluntekijä, säveltäjä ja sanoittaja, jonka kynästä on lähtenyt noin 2 000 kappaletta, joista suuri osa useiden muiden artistien levytettäväksi. Kuoppamäellä on ainutlaatuinen asema suomalaisen musiikin historiassa, mutta vain harva tuntee hänen toista puoltaan.

Kuoppamäki yllätti kaikki lähtemällä vuonna 1977 papiksi Saksaan. Tähän liittyy hänen elämänsä suurin tragedia – hän olisi halunnut tehdä papin työtä Suomessa, muttei saanut siihen koskaan mahdollisuutta, vastoin hänelle annettuja lupauksia.

Jukka Kuoppamäki – Elämän mittainen laulu on ensimmäinen elämäkerta Kuoppamäestä, jossa muutkin kuin hän itse muistelevat ja arvioivat rakastetun lauluntekijän ja hengenmiehen uraa ja elämää. Kirja on kunnianosoitus 80-vuotiaalle säveltäjä- ja sanoittajamestarille sekä kaikkien suomalaisten tuntemalle 50-vuotiaalle *Siniselle ja valkoiselle*, jota on ehdotettu jopa Suomen uudeksi kansallislauluksi.

9 789523 823594

KL 99.1
ISBN 978-952-382-359-4

DOCENDO
www.docendo.fi

Kannen kuva: Hans Andersson
Kansi: Katse Design